

SIIRDKÖNE PROBLEEMI TEOREETILISI ASPEKTE (INGLISE KEELEST LÄHTUDES)

G. Grünberg

Inglise keele kateeder

Siirdkõne kui ilukirjandusliku keele erilise kategooria uurimine on juba rohkem kui pool sajandit vana, kuid sellele vaatamata pole keele- ja kirjandusteadlaste hulgas kuni tänapäevani ühtset arvamust siirdkõne olemuse kohta. Sellele asjaolule viitab juba see, et siirdkõnet on vaadeldud nii grammatikates kui ka ilukirjanduslikku stiili käsitlevates töödes, et seda on kõrvutatud ühelt poolt teiste keeles eksisteerivate süntaktiliste nähtustega, teiselt poolt aga nähtud selles stiilivahendit. See näitab, et küsimus on lahendamata isegi kõige suuremas mastaabis: pole üksmeelt selles suhtes, kas paigutada siirdkõne grammatiliste, kitsamalt võetuna süntaktiliste, või stilistiliste kategooriate hulka. Küsimus on jäänud kauaks teoreetiliselt läbi töötamata ja siirdkõne probleemi teoreetilisele küljele on hakatud suuremat tähelepanu pöörama alles viimasel ajal ning peamiselt nõukogude keele- ja kirjandusteadlaste poolt. On küll arvukalt teaduslikke uurimusi, mis käsitlevad siirdkõne osa ja rakendamist erinevates keeltes, erinevate rahvaste kirjandustes ja erinevate autorite juures, kuid enamiku nende uurimuste autorid pole pööranud tähelepanu probleemi teoreetilisele küljele ning seetõttu võib neid töid kõrvutades näha, et siirdkõne all on mõistetud üsnagi erinevaid nähtusi.

Et kindlaks määrata siirdkõne kui lingvistilise kategooria koht teiste kategooriate hulgas, on vaja analüüsida ühelt poolt siirdkõne vahekorda teiste suulise kõne iseärasustel põhinevate nähtustega kirjalikus kõnes, s. o. otsese ja kaudse kõnega, ning teiselt poolt niisuguste ilukirjandusliku stiili kategooriatega nagu autorikõne ja tegelaste kõne. Sest nimelt nende keeleliste nähtustega kõrvutatuna on siirdkõnet käsitletud selle uurimise algusest alates. See tähendab, et probleem vajab teoreetilist selgitamist mitte ainult ühe konkreetse keele alal, vaid üldkeeleteaduslikust seisukohast.

1. Siirdkõne probleem kui süntaktiliste ja stilistiliste nähtuste vaheliste suhete küsimus.

Esimese uurijana, kes olevat märganud nähtust, mida me praegu nimetame siirdkõneks, mainitakse sakslast A. Toblerit. 1887. a. avaldas ta töö «Vermischte Beiträge zur französischen Grammatik», milles juhtis tähelepanu prantsuse ilukirjanduses esinevale tegelaste kõne edasiandmise viisile, mida ta nimetas kaudse ja otsese kõne omapäraseks seguks (*die eigentümliche Mischung indirekter und direkter Rede*).¹ Sellele järgnesid peagi teised tööd erinevate autorite sulest, kusjuures kohe tekkisid ka erinevad arusaamad nimetatud nähtusest ning sellega seoses anti nähtusele ka kõige mitmekesisemaid nimetusi.

Nii võime juba siirdkõne uurimise algusest peale näha antud küsimuses kolme erinevat seisukohta:

1) siirdkõne on üks kaudse kõne alaliike (Ch. Bally seisukoht),

2) siirdkõne on omapärane kaudse ja otsese kõne piiril seisev kõne edasiandmise moodus (A. Tobleri seisukoht),

3) siirdkõne on autori ja tegelaste vaatepunktide kombineeritud edasiandmine (Th. Kalepky seisukoht).²

Nagu märgib nõukogude uurija L. Sokolova oma dissertatsioonis siirdkõne kohta vene keeles, lähtub siirdkõne vaatlus kahe esimese seisukoha puhul ühesugustest alustest, kolmanda seisukoha puhul on aga käsitluse lähtepunkt erinev.³ Tõepoolest, esimeste käsitluste puhul vaadeldakse siirdkõnet ühes reas kaudse ja otsese kõnega, viimasel juhul aga jäetakse kõrvale nähtuse süntaktiline külg ning vaadeldakse siirdkõnet vahetult seoses autoripoolse ja tegelastepoolse jutustusega ilukirjanduslikus teoses. Paljudes töödes, mis puudutavad siirdkõne kasutamist ühes või teises kirjanduses, ühe või teise autori poolt, pole siirdkõne teoreetilisele olemusele aga üldse tähelepanu pööratud ja sellest on tulnud ebajärjekindlus terminoloogias, mille puhul nimetatakse siirdkõnet kord kõrvuti kaudse ja otsese kõnega ning veidi edasi samas töös räägitakse juba siirdkõnest kui autorikõne ja tegelaste kõne läbipõimumisest.⁴ Sellele terminoloogilisele segadusele on juhitud tähelepanu L. Sokolova nimetatud dissertat-

¹ Vt. O. Ikola, Das Referat in der finnischen Sprache. Suomalaisen Tiedeakatemia toimituksia, sarja B, nide 121, Helsinki 1960, lk. 237 ja A. Neubert, Die Stilformen der «Erlebten Rede» im neueren englischen Roman, Halle (Saale) 1957, lk. 7—8.

² Vt. O. Ikola, op. cit., lk. 238—239.

³ Л. Соколова, Несобственно прямая (несобственно авторская) речь как способ повествования. Канд. дисс., Ленинград 1961, lk. 19.

⁴ Vt. näit. L. Glauser, Die erlebte Rede im englischen Roman des 19. Jahrhunderts, Bern 1948 ja K. R. Meyer, Zur erlebten Rede im englischen Roman des 20. Jahrhunderts, Bern 1957.

sioonis ja püütud küsimusse selgust tuua. Tema seisukohtadel peatume lähemalt edaspidi.⁵

Siinkohal juhime tähelepanu vaid asjaolule, et mõisted «autorikõne» ja «tegelaste kõne» ning «kaudne kõne» ja «otsene kõne» kuuluvad erinevatesse valdkondadesse: esimesed on kirjandusteaduslikud, täpsemalt, ilukirjanduslike teoste stiili ja kompositsiooni käsitlemisel rakendatavad kategooriad, teised aga lingvistilised, grammatilised kategooriad, mis tähistavad teatud süntaktilisi nähtusi. Seetõttu ei saa mingit kolmandat nähtust, antud juhul siirdkõnet, ühel ja samal ajal kõrvutada nende kaht eri tüüpi kategooriatega. Ometigi on seda sageli tehtud, asetades sellega võrdsummärgi autorikõne ja kaudse kõne ning tegelaste kõne ja otsese kõne vahele.⁶

Nõukogude siirdkõne-uurijate töödest võiks peatuda lähemalt I. Galperini siirdkõne-kontseptsioonil, mis on ära toodud tema raamatus inglise keele stilistikast.⁷ Siirdkõne on paigutatud siin süntaktiliste stiilivahendite alla, täpsemalt, ilukirjanduslikus keeles stilistilistel eesmärkidel kasutatavate suulise kõne süntaktiliste eripärasuste vaatluse alla. Kõigepealt on siirdkõnet nimetatud kui üht kolmest kõne edasiandmise tüübist ilukirjanduslikus stiilis (kaks teist tüüpi on kaudne ja otsene kõne), mis omakorda jaguneb kaudotseseks kõneks (*косвенно-прямая речь*) ja kujuteldud kõneks (*изображенная речь*). Sealjuures väidab Galperin kohe, et neist kolmest tüübist kuulub stilistika valdkonda vaid siirdkõne.⁸ Kuna ta jätab selle väite lähemalt põhjendamata, tekib küsimus, miks kuulub kolmest üht tüüpi kategooriast üks stilistika valdkonda, teised kaks aga mitte (need jäävad ilmselt grammatika kompetentsi, millele me antud käsitlusest otsesest vastust ei leia).

Esimest siirdkõne alaliiki, kaudotsesest kõnet, mille all Galperin mõistab seda tüüpi siirdkõnet, mille abil antakse edasi tegelaste tegelikku, kuuluvat kõnet, nimetab ta kaudse ja otsese kõne seguks, üleminekuliseks vormiks kaudselt kõnelt otsesele,⁹ s. o. asetab selle ühte ritta nende kategooriatega, mida ta välistab stilistikast. Sellest saame omakorda teha vaid järelduse, et siis ei saa ka kaudotsene kõne kuuluda stilistika valdkonda.

Kujuteldud kõne kohta väidab Galperin, et see on hoopis erinev nähtus, mida ei tohi ära segada reaalse kõne edasiandmise viisidega, s. o. kaudotsese kõnega.¹⁰ Rääkides kujuteldavast

⁵ Vt. tagapool, lk. 8—10.

⁶ Vt. näit. Р. Будагов, Введение в науку о языке, М. 1958, lk. 312; Е. Майская, К вопросу о взаимодействии авторской речи и речи персонажей. «Иностранные языки в школе» 1954, № 4, lk. 12—21 jt.

⁷ И. Гальперин, Очерки по стилистике английского языка, М. 1958, lk. 200—213.

⁸ Sealsamas, lk. 200.

⁹ Sealsamas, lk. 203.

¹⁰ Sealsamas, lk. 203.

kõnest, võrdleb ta seda järjekindlalt autori ja tegelaste kõnega ning mitte kusagil ei kõrvuta seda kaudse ja otsese kõnega. Kuid ometi võib leida ka siin ebajärjekindlust: kaudotsese kõnega võrreldakse kujuteldavat kõnet ikkagi ja pealegi käsitleb Galperin neid ühise nimetaja, siirdkõne all. Kui ta lahutab algul siirdkõne kui stilistika valdkonda kuuluva nähtuse rangelt otsesest ja kaudsest kõnest, siis üht siirdkõne alaliiki käsitledes kõrvutab seda ikkagi kaudse ja otsese kõnega, rääkides nii isene-
nesele vastu.

Kokkuvõttes võib Galperini siirdkõne-kontseptsiooni kohta tunnustavalt öelda, et selles on siirdkõne kui stiilinähtus eraldatud kaudsest ja otsesest kõnest, millega on antud lөөk Bally siirdkõne-kontseptsioonile ja kõigile teistele käsitlustele, mis on viimast järginud; teiseks, siirdkõne enda koosseisus on näidatud tegelikult kahe erineva nähtuse olemasolu, mille hulgast üks on kõrvutatav kaudse ja otsese kõnega, teine aga mitte. Galperini käsitluse teoreetiline ebajärjekindlus seisab aga selles, et autor jätkab nende kahe nähtuse omavahelist kõrvutamist samal tasapinnal ning jätab nad mõlemad ühe termini «siirdkõne» all stilistika valdkonda, tõmmates seega ikkagi siirdkõne käsitlusele kaasa (oma esialgsele väitele vastu rääkides) selle võrdlemise kaudse ja otsese kõnega. Nii et ka Galperini puhul võime kõnelda mõningasest grammatilise ja stilistilise käsitluse segiajamisest, kuigi on näha ilmset pүүду sellest üle saada.

Järgnevalt esitame L. Sokolova dissertatsioonis¹¹ väljendatud seisukohad antud küsimuses. Oma töös, mis on kirjutatud vene keelest lähtudes, on Sokolova tulnud järeldusele, et siirdkõnet on käsitletud kas võrdlevalt kaudse ja otsese kõnega, mida ta nimetab edasiantava kõne kujutamiseks kasutatavateks süntakti-
listeks konstruktsioonideks (*синтаксические конструкции для оформления передаваемой речи*)¹², või siis autori ja tegelaste kõnega, mida ta nimetab esitusviisideks (*способы повествования*)¹³, või siis kõikidega läbiseegi. Viimaseid kategooriaid, s. o. esitusviise, mille all on mõistetud ilukirjanduses sündmustiku esitamise viisi kas autoripoolset, ühe või teise tegelase suu läbi või mõlemapoolset korruga, peab Sokolova ilukirjandusliku stiili põhikategooriateks. Nende hulka kolmanda iseseisva esitusviisina autorikõne ja tegelaste kõne kõrval asetab ta siirdkõne.¹⁴ Siirdkõne kui esitusviisi olemust näeb ta selles, et siin on põimunud kaks plaani, autoripoolne ja tegelasepoolne, s. t. sündmustikku

¹¹ Vt. eespool, lk. 6.

¹² Л. Соколова, *op. cit.*, lk. 30.

¹³ Sealsamas, lk. 10.

¹⁴ «Основными стилистическими категориями в художественном произведении являются способы повествования: речь автора, героев и несобственно-прямая» (sealsamas, lk. 10).

antakse edasi ühel ja samal ajal nii autori kui ka tegelase kaudu.¹⁵

Järelikult annab Sokolova siirdkõnele kindla koha ilukirjandusliku stiili kategooriate hulgas ning sellega peab küsimuse grammatilise ning stilistilise vahekorra siirdkõnes lahendamaks viimase kasuks.

Vaadeldes kõiki kolme esitusviisi kui vormi ilukirjandusliku teose sisu suhtes, peab Sokolova neid omakorda sisuks kõigi teoses esinevate keelete nähtuste suhtes; kõik teoses esinevad keelete, nii grammatilised kui leksikaalsed nähtused on vormiks, millega kujundatakse esitusviisid.¹⁶ Nii kaudne ja otsene kõne kui grammatilised kategooriad kuuluvad nende nähtuste hulka. Sokolova näitabki, et tavaliselt esitatakse tegelaste kõnet otsese ja kaudse kõnena, kuigi samade süntaktiliste vahenditega võib esitada ka autorikõnet¹⁷; et autorikõnet esitatakse tavaliselt jutustusena esimeses või kolmandas isikus autoripoolse ajaplaaniga.¹⁸ Kui läheneda kõigile neile nähtustele niisugusest seisukohast, tekivad kohe küsimused: Milliste süntaktiliste vahenditega kujundatakse siis kolmandat esitusviisi, siirdkõnet? Kui autori ja tegelaste kõne võib olla esitatud kaudse või otsese kõnena, kas võib siis nende «süntaktiliste konstruktsioonidega» (nagu neid on nimetatud Sokolova dissertatsioonis) kujutada ka siirdkõnet? Kui need kaks esitusviisi on keelelisest küljest kas tavaline kirjeldav jutustus 1. ja 3. isikus autoripoolse ajaplaaniga või otsene või kaudne kõne, mida kujutab endast siis keelelisest küljest kolmas esitusviis, siirdkõne?

Neile küsimustele Sokolova dissertatsioon vastust ei anna. Kuigi edaspidi on dissertatsioonis põhjalikult analüüsitud siirdkõne detailsemad grammatilisi ja stilistilisi jooni, jääb siiski käsitluse lünk, sest kui autorikõne ja tegelaste kõne puhul on ära näidatud ka nende seosed vastavate süntaktiliste nähtustega (kirjeldav jutustus, kaudne ja otsene kõne) ja fikseeritud nende vahekord ja koht keele- ja stiilikategooriate reas, siis siirdkõne puhul pole niisuguseid seoseid loodud ning jääbki arusaamatuks, milliste süntaktiliste nähtustega võib siis seda esitusviisi seostada (kui siirdkõne on võrdsena asetatud autorikõne ja tegelaste kõne kõrvale ning viimaste puhul on niisugused seosed olemas, siis on ju loomulik ja loogiline järeldada, et need peavad eksisteerima ka siirdkõne puhul).

Kokkuvõttes võib Sokolova käsitluse kohta märkida seda, et siin on antud selge ühepoolne lahendus küsimusele siirdkõne

---

¹⁵ «Несобственно-прямая речь есть способ повествования, заключающийся в совмещении субъективных планов автора и героя» (sealsamas, lk. 39).

¹⁶ Sealsamas, lk. 10—11.

¹⁷ Sealsamas, lk. 30.

¹⁸ Sealsamas, lk. 37.

kuulumisest grammatiliste või stilistiliste nähtuste ringi ning ka täpselt ära näidatud, mis liiki stilistiliste kategooriate hulka see kuulub. Lahendamata on aga ikkagi jäänud probleem siirdkõne vahekorrast nende keeleliste vahenditega, mille abil kujundatakse ilukirjanduslikus stiilis kolmandat nimetatud esitusviisi. On selgelt väidetud, et siirdkõne pole grammatiline (süntaktiline) nähtus, aga küsimust siirdkõne vahekorrast grammatiliste nähtustega pole lahendatud.

Pärastsõjaaegsetest siirdkõnekäsitlustest pakub huvi veel Soomes ilmunud O. Ikola uurimus.¹⁹ Selles on tehtud omapärane katse eraldada siirdkõne koosseisus kaht liiki nähtused: grammatilised ja stilistilised.

Vaadeldes peamiselt ilukirjanduslikus stiilis esinevat võõra kõne edasiandmise moodust, kus kaudne kõne seguneb otsese kõnega ja sellele iseloomulike tunnustega, jõuab Ikola järeldusele, et see on nende kõrval kolmas iseseisev kõne edasiandmise moodus. Ikola paneb ette nimetada seda *vermischte Rede* (segatud kõne, segakõne; töö on kirjutatud saksa keeles, sellest ka saksakeelne termin) või, kasutades ladinakeelset terminoloogiat, *oratio mixta*.²⁰

Järgnevalt vaatleb Ikola võõra kõne edasiandmist ilukirjanduses sellest aspektist, kas tegelase kõnet on kujutatud väljastpoolt, kõrvalseisja seisukohalt või seestpoolt, tegelase (tavaliselt keskse tegelase) elamuste kaudu,²¹ s. t. kas on tegemist tavalise kuuldava kõnega või ainult nn. «sisemise kõnega», s. o. tegelaste väljaütlemata mõtetega. Kuna viimasel juhul autor nagu elaks ise sisse oma tegelase hinge, siis leiab Ikola, et parimaks terminiks selle nähtuse jaoks on üldiselt kasutatav *erlebte Rede* (sisseelatud kõne, siirdkõne).²²

Järgnevalt hoiatabki Ikola nende kahe nähtuse, *vermischte Rede* ja *erlebte Rede* segiajamisest. Ta väidab, et väliste, formaalsete kriteeriumide põhjal neid eristada ei saa, sest siirdkõne pole mingi võõra kõne edasiandmise eri moodus, nagu kaudne, otsene või segakõne. Grammatilisest küljest on see alati kas kaudne või segakõne. Teatud olukordades esinevad need kõne edasiandmise moodused ilukirjanduses kui siirdkõne ning nõnda on siirdkõne mitte grammatiline, vaid stilikategooria.²³

Ikola väidab, et enamikul juhtudel esineb siirdkõne grammatiliselt kui *oratio mixta*, kuid siirdkõne võib samuti esineda grammatiliselt kui kaudne kõne.²⁴

¹⁹ Vt. eespool, lk. 6.

²⁰ O. Ikola, op. cit., lk. 257.

²¹ Sealsamas, lk. 258.

²² Sealsamas, lk. 369.

²³ Sealsamas, lk. 270.

²⁴ Sealsamas, lk. 270—271.

Nii võib näha, et traditsiooniliselt käsitletava siirdkõne koosseisus eraldab Ikola kahe eri nähtuse olemasolu, milledest üks on grammatiline, teine aga stiilialane, kusjuures enamikul juhtudel väljendatakse viimast esimese vahendusel. Ning kuigi Ikola töös jääb siirdkõne eraldiseisvaks stiilinähtuseks, kuigi seda pole seostatud temaga suguluses olevate kategooriatega ning pole midagi räägitud neist tingimustest, mille puhul *oratio mixta* võib esineda kui siirdkõne, tundub ometi, et Ikola on põhimõtteliselt vastanud Sokolova kontseptsiooni lahtisele küsimusele. See vastus on, et siirdkõnet kui stiilikategooriat väljendatakse teatavate grammatiliste kategooriate, enamikul juhtudel nimelt *oratio mixta* kaudu.

See seisukoht on võetud aluseks ka siirdkõneprobleemi käsitlemisele käesolevas töös, kusjuures seda on püütud üksikasjalikumalt edasi arendada, välja selgitades esitusviiside ja kõne edasiandmiseks kasutatavate süntaktiliste nähtuste vahel valitsevad mitmepalgelised seosed.

2. Siirdkõne ja kaudotsene kõne. Siirdkõne kui esitusviis.

Nagu eespool märgitud, on siirdkõnet püütud sageli ühendusse viia kirjanduslikus keeles kasutatavate kõne kujutamise viisidega. Seepärast püüame selgitada nende vahetorka siirdkõnega. Teatavasti tuntakse kirjanduslikus keeles kaht viisi kõne kujutamiseks, mida nimetatakse kaudseks ja otseseks kõneks. Mõlemal moodusel on olemas kindlad grammatilised tunnused, mis eraldavad neid ülejäänud tekstist. Otsene kõne on õieti tsitaat, võõra kõne sõnasõnaline refereerimine kirjanduslikus tekstis. Inglise keeles on sellele omane ülejäänud teksti ajalis-modaalsest ning isikulisest plaanist sõltumatu verbi aegade, määrsonade ning isikuliste ja omastavate asesõnade kasutamine. Kaudne kõne seevastu on grammatiliselt tihedalt seotud ülejäänud teksti ajalis-modaalse ja isikulise plaaniga. Enamikul juhtudel kujutab see endast liitlause üht koostisosa, sihitiskõrvallauset, ning vastavalt inglise keeles olemasolevale aegade ühildumise reeglile kasutatakse siin grammatilisi aegu, määrsonu, isikulisi ja omastavaid asesõnu suhtelises sõltuvuses nimetatud kategooriate kasutamisest ülejäänud tekstis. Võõra kõne edasiandmise puhul kaudses kõnes ühtlustatakse see ülejäänud tekstiga ka leksikaalses, foneetilises ning intonatsioonilises suhtes; seevastu otseses kõnes säilitatakse kõik kõnelejaile omased iseärasused.

Vaatleme paari näidet.

The fat creaking body leaned across the gate, and the big jelly of a face smiled. "Dod't you worry, Brs. Burnell. Loddie and Kezia can have tea with by chudren in the dursery, and I'll see theb on the dray afterwards." (Mansfield, B)

Kõneleja sõnad on siin edasi antud otsese kõnes. Selle ajaline plaan (olevik ja tulevik) erineb ülejäänud teksti ajalisest plaanist (minevik). Tähelepandav on veel see, et otseses kõnes on muutumatult säilitatud kõnelejale omased foneetilised eripärasused, tema vigane hääldamine.

It shot through Gabriel's mind that Miss Ivors was not there and that she had gone away discourteously. (Joyce, D)

Antud lauses antakse edasi tegelase mõttelist kõnet kaudse kõnena. Olenevalt kaudse kõne grammatilistest iseärasustest kasutatakse kõne edasiandmisel esimene kord lihtmineviku aega, kuigi kõneleja mõtleb tegelikult olevikus, teine kord enneminevikku, kuigi kõneleja mõtleb tegelikult lihtminevikus; samuti esineb määrsõna *here* asemel, mida kõneleja tegelikult kasutab, määrsõna *there*. Kõne on grammatiliselt ühendatud eelneva tekstiga, moodustades sellele kõrvallause.

Peatumata pikemalt mõlematel nimetatud kõne edasiandmise grammatilistel moodustel, juhime ainult veel tähelepanu sellele asjaolule, et mõlema moodusega võidakse kujutada nii reaalselt, kuuldavat kõnet kui ka mõttelist kõnet. Ülaltoodud otsese kõne näites kujutati tegelikku kõnet; sama konstruktsiooni kasutatakse laialdaselt ka mõttelise kõne kujutamiseks, näiteks:

"I must," thought Sterne, "bring that brute Massy to his bearings. It's getting too absurd in the end." (Conrad, Y)

Kui ülaltoodud näites kasutati kaudset kõnet tegelase mõtete edasiandmisel, siis täpselt samade iseärasustega esineb kaudne kõne ka reaalse kõne kujutajana, näiteks:

He began to relate how the other day Her Majesty's Consul-General in French Cochinchina had cabled to him asking for a qualified man to be sent over to take charge of a Glasgow ship whose master had died in Saigon. (Conrad, Y)

Puudutades siirdkõne uurimise ajalugu, mainisime eespool, et kohe algusest peale nähti selles ka üht kõne edasiandmise moodust, mis nagu seisaks kaudse ja otsese kõne vahepeal.²⁵ Püüame selgitada seda seisukohta näidete abil.

He tried to catch what they were saying, but Aunt Juley was speaking.

Hadn't that always seemed very extraordinary to Soames? Only last Sunday dear Mr. Scoles had been so witty in his sermon, so sarcastic: "'For what,' he had said, 'shall it profit a man if he gain his own soul, but lose all his property?'" That, he had said, was the motto of the middle class; now, what had he, meant by that? Of course, it might be what middle-class people believed — she didn't know; what did Soames think?

He answered abstractedly: "How should I know? Scoles is a humbug, though, isn't he?" (Galsworthy, MP)

---

²⁵ Vt. eespool, lk. 6 jj.

Kui toodud näites on viimane, Soamesi repliik kujutatud otsese kõnena, siis lähemat vaatlust nõuavad eelmised, tädi Juley lausunud sõnad. Grammatiliselt on ka siin ilmset sarnasust otsese kõnega (iseseisvad laused, küsilauseite intonatsioon, kõnekeelele omane sõnade kontraktsioon jne.), kuid samas on ajaline ja isikuline plaan tüüpiline kaudsele kõnele (aegade kasutamine vastavalt aegade ühildumise reeglile, 3. isikus pöördumine 1. ja 2. isiku asemel). Nii näeme antud juhul tõepoolest mõlema mooduse tunnuste põimumist ja seetõttu võib nõustuda nende uurijatega, kes väidavad kolmanda grammatilise võõra kõne edasiandmise viisi olemasolu, mis oma tunnuste poolest seisab kaudse ja otsese kõne vahepeal (näiteks Ikola)²⁶.

Ka sellel viisil võib edasi anda nii reaalselt kõnet, nagu ülaltoodud näites, kui ka mõttelist kõnet. Toome viimase kohta näite.

And by now Clyde, having come to be on genial terms with all of these youths, was in the gayest of moods about it all. Think of this new state in life, anyhow! Only a few weeks ago he was all alone, not a boy friend, scarcely a boy acquaintance in the world! And here he was, so soon after, going to this fine dinner with this interesting group. (Dreiser, AT)

Kõne kujutamise nimetatud süntaktilist moodust on paljude uurijate poolt defineeritud kui siirdkõnet. Käesolevas töös tähistame aga siirdkõnega hoopis teist nähtust. Seepärast on nimetatud grammatilise kategooria jaoks antud töös edaspidi kasutusel uus termin — kaudotsene kõne. See on tõlge I. Galperini terminist *косвенно-прямая речь*. (Juhime seejuures tähelepanu sellele, et Galperini käsitluses on sama terminit kasutatud veidi teises, kitsamas tähenduses kui meil.²⁷ Inglise keeles puudub vastav hea ja kohane termin ning parema puudumisel võib kasutada nimetust *semi-indirect speech*, kuigi see ühekiilgelselt rõhutab antud nähtuse vaid üht liiki tunnuseid. Saksa keeles on Ikola selle kategooria tähistamiseks kasutanud terminit *vermischte Rede* (ladina keeles vastavalt *oratio mixta*)²⁸, mis meie arvates peaks olema sobiv.

Terminiga «siirdkõne» aga tähistame edaspidi stilistilist nähtust, üht kolmest esitusviisist, milles sündmustiku esitamine toimub ühel ja samal ajal nii autori- kui ka tegelasepoolsest.²⁹ Esitusviis on aga ilukirjandusliku stilistika üks laiema mahuga kategooriaid, sest nii väline reaalsus, esemed, nähtused, kui ka tegelaste kõne, mõtted, tunded — kõik esitatakse ilukirjanduslikus stiilis

²⁶ Vt. eespool, lk. 10.

²⁷ Vt. eespool, lk. 7.

²⁸ Vt. eespool, lk. 10.

²⁹ Vt. eespool, lk. 7.

alati ühes kolmest esitusviisist: kas autoripoolselt, tegelastepoolselt või nii autori kui ka tegelaste poolt korraga, s. o. kas autori-kõnes, tegelaste kõnes või siirdkõnes.

Illustreerime seda paari näitega.

She went to the telephone, asked for a trunk call and gave the number of his inn.

“Can I speak to Mr. Croom? — Gone up to London? — In his car? — When?”

An hour ago! That could only mean that he was coming to see her! (Galsworthy, OR)

Toodud näite esimene lõik kujutab tegelase tegevust autori-poolse jutustusena, teine lõik annab sõna-sõnalt edasi tegelase kõne, kolmas lõik kujutab tegelase mõtteid, tema sisemist kõnet, kuid mitte nii, nagu see tegelikult toimus, sest on kindel, et tegelane ei mõelnud endast 3. isikus, vaid 1. isikus, mitte minevikus, vaid olevikus. Viimati nimetatud jooned annavad tegelase mõtetele autoripoolse jutustuse ilme, sealjuures aga on lauseehitus ja intonatsioon (tähistatud hääumärkidega) säilitatud sellisena nagu tegelane neid kasutas. Järelikult on näite esimene lõik antud autorikõnes, teine tegelase kõnes, kolmas aga siirdkõnes.

But the effect of this house, once he contemplated it thoroughly, was sufficient to arouse in his brain the most troubled and miserable of thoughts. For what a house, to be sure! So lonely and bare, even in this bright spring weather! The decayed and sagging roof. The broken chimney to the north — rough lumps of cemented field stones lying at its base; the sagging and semitoppling chimney to the south, sustained in place by a long chain. The unkempt path from the road below, which slowly he ascended! He was not a little dejected by the broken and displaced stones which served as steps before the front door. (Dreiser, AT)

Selles näites kuulub esimene lause jälle autorikõne koosseisu. Edasi järgneb juba siirdkõne, kusjuures selle esimesed laused väljendavad tegelase mõtteid, järgnevad pole aga tegelikult üldse kõne, ei reaalne ega isegi mõtteline. Siin annavad nominaatiivsed laused lugejale pildi majast ja õuest, ning on tunda, et see pilt on nähtud mitte ainult autoripoolselt, vaid koos autoriga ka tegelase silmade läbi. Järelikult on siin tegemist siirdkõnega, milles ei anta edasi mitte tegelaste kõnet, vaid kirjeldatakse välist reaalsust.

Nii näemegi, et siirdkõne kui esitusviis mahutab endasse kõige mitmekesisema reaalse sisu nagu teisedki esitusviisid. Ka autorikõnes võib autoripoolselt edasi anda teose tegelaste sõnu, tundeid ja mõtteid. Mis puutub reaalsuse kujutamisse, siis on see autoripoolse esitusviisi kõige peamine funktsioon ilukirjanduslikus stiilis. Tegelaste kõne kui esitusviisi peamiseks funk-

siooniks on muidugi tegelaste sõnade ja mõtete edasiandmine, kuid tuleb pidada võimalikuks ka tegelasepoolse esitusviisi osa välismaailma kujutamisel. Viimasel küsimusel peatume järgnevalt pikemalt, kuna see on tihedalt seotud siirdkõne probleemiga.

3. Siirdkõne ja jutustus esimeses isikus.

Tundub, et tegelaste kõne kui välismaailma kujutaja osa ilmneb neis ilukirjanduslikes teostes, mis on kirjutatud 1. isikus, minavormis, kus kogu teose sündmustik on antud ühe tegelase jutustusena. Valinud niisuguse vormi, välistab teose autor tegelikult enda kui jutustaja teosest täielikult ning jätab sõna vaid oma tegelastele, kelle hulgast ühele on antud jutustaja funktsioon.

Kas annab teose autor, valinud niisuguse vormi, jutustajale-tegelasele sellega üle ka oma «autoriõigused»? Kas tuleb jutustajapoolses esitusviisis siin näha autorikõnet? Meie arvates siiski mitte, sest lähemal vaatlemisel selgub, et autori-jutustaja ja tegelase-jutustaja vahel on olemas oluline erinevus.

Autor on jutustajana kõiketeadja. Ta teab oma tegelastest, nende elust, nende mõtetest ja tunnetest kõike, samuti nagu ta teab kõike sellest reaalsusest, mida ta oma teoses esitab. Tegelase-jutustaja teadmised ja võimed on aga piiratud sündmustiku raamidega. Ta teab küll kõike omaenda elust, aga teiste tegelaste elust teab ta palju vähem, ta on võimetu vaatama teiste tegelaste hinge, jutustama teiste tegelaste mõtetest ja tunnetest ning sellest reaalsusest, millega nemad kokku puutuvad, aga mille tunnistajaks ta ise pole olnud. Nii on tegelane-jutustaja kaugeltki mitte kõiketeadja. Selles ongi vahe autori ja tegelase vahel ning seetõttu tundub ebaõigena minavormis kirjutatud teose esitusviisi pidada autorikõneks; tundub, et autorikõne olemasolu tuleb niisuguses vormis kirjutatud ilukirjanduslikus teoses pidada üldse võimatuks ning niisuguste teoste esitusviisis tuleb näha tegelaste kõnet.³⁰ Sellisel juhul mahutab tegelaste kõne kui esitusviisi endasse kõik teoses olemasoleva, muidugi ka välismaailma kujutamise.

Samal põhjusel tuleb nendes teostes, kus sündmustiku esitajaks on üks tegelastest, pidada võimatuks ka siirdkõne kui esitusviisi olemasolu, sest nagu eespool nimetatud, on siirdkõne kui esitusviis tegelikult autoripoolse ja tegelastepoolse jutustuse kombineeritud edasiandmine. Kui aga on võimatu ühe kompo-

---

³⁰ Antud väide kehtib ainult nende 1. isikus kirjutatud eepilise žanri ilukirjanduslike teoste kohta, kus jutustajaks on üks tegelastest. Kui jutustaja ise tegevusest vahetult osa ei võta, siis on teoses võimalikud mitmesugused esitusviisid. Samuti on küsimus keerulisem lüürilises žanris loodud teoste puhul. Selle probleemi käsitus ei kuulu aga enam antud töö raamidesse.

nendi, autorikõne, olemasolu, siis pole muidugi võimalik ka nende esitusviiside kombinatsioon. See asjaolu on leidnud märkimist mitme siirdkõne-uurija poolt nii Nõukogude Liidus kui ka välismaal.³¹ Järelikult on minavormis kirjutatud teostes ainsa esitusviisina võimalik tegelaste kõne.

Kõige ülalöeldu põhjal ei saa meie arvates õigeaks pidada Sokolova dissertatsioonis väljendatud seisukohta, nagu tuleks minajutustust vaadelda kui autorikõnet³² (välja arvatud viites 30 nimetatud juhud), ning sellest loogiliselt tulenevat järeldust, et minajutustuses on võimalik ka siirdkõne kui esitusviisi olemasolu.³³ Pealegi kui Sokolova väidab, et neil juhtudel, kus jutustajaks on autorit asendav tegelane, annab siirdkõne sündmustikku edasi selle tegelase vaatenurgast³⁴, satub ta ka iseendaga vastuollu, sest tema enda seisukohtade järgi on siirdkõne autori ja tegelase (mitte ainult tegelase ega mitte ainult autori!) vaatenurkade samaaegne edasiandmine. Veelgi ilmsem on see, et minajutustuse puhul ei saa kuidagi sündmustikku esitada teiste tegelaste vaatenurgast, mida on Sokolova töös samuti väidetud.³⁵

4. Siirdkõne, kaudotsese kõne ja kirjeldava jutustuse vaheline seos.

Olles käsitlenud võõra kõne edasiandmise grammatilisi mooduseid ning ilukirjanduslikus stiilis kasutatavaid sündmustiku esitusviise, peame järgnevalt vaatlema, kas on olemas mingit siset nimetatud kaht liiki nähtuste vahel, ja kui on, siis missugust laadi on see side. Oleme juba eespool viidanud sellele, et paljude uurijate poolt on siirdkõne-probleem viidud ühendusse mitte ainult nende nähtuste ühe liigiga, kas siis esimese või teisega, vaid sageli mõlemat liiki nähtustega korraga. Tuleb selgitada, kuivõrd selline käsitlus end õigustab.

Meie arvates annavad lähtekoha selle küsimuse lahendamiseks Sokolova uurimuses esitatud seisukohad. Nagu juba eespool mainisime³⁶, vaatleb Sokolova esitusviise kui ilukirjanduse põhilisi stiilikategoriasid, kusjuures iga keeleline nähtus mahub ühe sisse nendest kolmest kategooriast. Nii peavad ka võõra kõne kujutamise moodused, mida ta nimetab süntaktilisteks konstruktsioonideks ja mille hulka ta arvab kaudse ja otsese

³¹ Vt. näit. И. Ковтунова, Несобственно прямая речь в современном русском литературном языке. «Русский язык в школе» 1953, № 2, lk. 20, ja L. Glauser, op. cit., lk. 27 ja 74.

³² Л. Сокколова, op. cit., lk. 37.

³³ Sealsamas, lk. 68, 73 ja 79.

³⁴ Sealsamas, lk. 73.

³⁵ Sealsamas, lk. 68.

³⁶ Vt. eespool, lk. 8–9.

kõne ning millele liitub (vastavalt meie käsitusesele) veel kaudotsene kõne, täitma oma osa ühe või teise esitusviisi kujundamisel, s. t. nad kuuluvad nende keeleliste (grammatiliste, leksi-kaalsete) nähtuste hulka, millega kujundatakse igal konkreetset juhul üks kolmest esitusviisist.

Muidugi ei kujuta nimetatud süntaktilised nähtused endast ainsaid esitusviiside vormielemente. Need nähtused on vaid kõne, nii reaalse kui ka mõttelise kõne kujutamise vahendid, igas esitusviisi aga, nagu juba eespool käsitletud, ei anta edasi ainult kõnet, vaid kirjeldatakse välismaailma esemeid, nähtusi, kujutatakse kõige mitmekesisemat objektiivset reaalsust. Seetõttu on esitusviisid oma mahult palju laiemad kategooriad kui nimetatud kõne kujutamise moodused. Sealjuures on esimesed muidugi ka teist tüüpi, stilistilised kategooriad, kuna nimetatud kõne kujutamise moodused on grammatilised kategooriad.

Sokolova dissertatsioonis on puudutatud nende kaht tüüpi kategooriate omavahelisi suhteid³⁷, kuid selle küsimuse meie-poolne käsitus peab erinema Sokolova omast juba selle poolest, et, nagu eespool mainisime, liigitame esitusviise Sokolova liigitusest mõneti erinevalt (olenevalt sellest, kas jutustus toimub 1. või 3. isikus). Järelikult käsitleme erinevalt ka neid grammatilisi nähtusi, mille abil kujundatakse esitusviise ja nende suhteid viimastega.

Autorikõne on tavaliselt peamine esitusviis ilukirjanduslikus proosas, aga samuti ka lüro-epilistes žanrides (draamas esineb see vaid remarkides). Autorikõnes kirjeldatakse välist reaalsust, olukordi, tegelaste käitumist. Sokolova dissertatsioonis on öeldud, et keelelisest küljest on autorikõne jutustus autoripoolse ajaplaaniga; käesolevas töös nimetame seda kirjeldavaks jutustuseks. Autorikõne kui esitusviis esitatakse peamiselt kirjeldava jutustuse vormis. Kuid peale välise reaalsuse võib autori-kõnes kujutada ka tegelaste sõnu ja mõtteid ning sel juhul kasutatakse selleks kaudset kõnet.³⁸ Juhime eriti tähelepanu viimati nimetatud asjaolule: kaudne kõne — see on enamasti (kuigi mitte alati) tegelaste sõnade ja mõtete autoripoolne esitus ning sellisel juhul kuulub see autorikõne koosseisu.

Nii kirjeldav jutustus kui ka kaudne kõne võivad esineda ka teise esitusviisi, tegelaste kõne koosseisus, kuid seda vaid neil juhtudel, kui teos on esitatud minajutustusena. Minajutustuses on tegelaste kõne ainuvõimalik esitusviis³⁹ (muidugi koosneb see paljude erinevate tegelaste kõnest), kusjuures kirjeldavat jutustust kasutatakse siin vaid tegelase-jutustaja puhul, otseses ja kaudses kõnes aga antakse edasi nii jutustaja kui ka teiste tege-

³⁷ Vt. eespool, lk. 8.

³⁸ Vt. eespool, lk. 12—13 toodud kaudse kõne näiteid.

³⁹ Vt. eespool, lk. 15.

laste sõnu (aga muidugi ainult jutustaja mõtteid). Järelikult kujutab tegelaste kõne kui esitusviis endast keeleliselt kas kirjeldavat jutustust (ainult minajutustuses), kaudset kõnet (samuti ainult minajutustuses) või otsesest kõnet. Enamuses esineb tegelaste kõne keeleliselt kui otsene kõne (nii on see ka draamažanris, kuigi seal ei kasutata otsese kõne kirjavahemärke; draamažanris on tegelaste kõne peamiseks esitusviisiks).

Mida kujutab endast keeleliselt kolmas esitusviis, siirdkõne? Missuguseid süntaktilisi mooduseid kasutatakse selle väljendamiseks? Eespool nimetasime⁴⁰, et Sokolova dissertatsioonis on sellele küsimusele jäetud vastamata, mistõttu ka seal veenvalt esitatud kontseptsioon esitusviiside ja kõne edasiandmise grammatiliste mooduste dialektilisest seosest, millest ka meie oleme põhijoontes lähtunud, on jäänud loogiliselt lõpuni välja arendamata.

Siirdkõne kujutamise keeleliseks vormiks tuleb enamikul juhtudel pidada ülalkäsitletud kaudotsesest kõnet. Kuna siirdkõne kujutab endast nii autoripoolset kui ka tegelastepoolset jutustust samaaegselt, siis on selle väljendamiseks kõige sobivam see kõne kujutamise moodus, mille kaudu saab samaaegselt edasi anda mõlemale jutustajale iseloomulikke jooni. Kaudotsene kõne ongi selline vorm, sest siin põimuvad otseses kõnes säilitatav lauseehitus ja intonatsioon kaudses kõnes kasutatava ajalisi-modaalise ja isikulise plaaniga, mis aitab esitada jutustust autoripoolsest vaatenurgast.

Vaatleme järgmist näidet:

She turned her back to the window lest Mr. Ramsay should see her. *She must escape somehow, be alone somewhere.* Suddenly she remembered. *When she had sat there last ten years ago there had been a little sprig of leaf pattern on the tablecloth, which she had looked at in a moment of revelation. There had been a problem about a foreground of a picture. Move the tree to the middle, she had said. She had never finished that picture. It had been knocking about in her mind all these years. She would paint that picture now. Where were her paints, she wondered? Her paints, yes. She had left them in the hall last night. She would start at once.* She got up quickly, before Mr. Ramsay turned. (Woolf, TL)

Kursiivis äratoodud tekst kujutab endast tegelase sisemist kõnet, tema mõtteid. See on esitatud tegelasele omaste hüpetega ühelt mõttelt teisele, säilitatud vastav intonatsioon (küsilause), kõnekeelele omased sõnad (*yes*), kuid samas on kogu see sise-monoloog ajalisel ühtlustatud teda ümbritseva autoripoolse jutustusega ning peale selle on tegelane pandud endast rääkima 3. isikus. Kõik nimetatud tunnused on iseloomulikud kaudotses-

---

⁴⁰ Vt. eespool, lk. 10.

sele kõnele. Esitusviisilt on kursiivis toodud tekstiosa aga siirdkõne, sest tegelase mõttekäik on esitatud samaaegselt nii autori- kui ka tegelasepoolset.

Võib leida aga ka juhuseid, kus siirdkõne keeleliseks vormiks pole mitte kaudotsene kõne, vaid kaudne kõne.

Vaatleme näidet:

Then only he noticed *what a top-hole afternoon it was.*
(Mansfield, GP)

Oma süntaktiliselt ülesehituselt on tegelase mõte tüüpiline kaudne kõne. Kuid ei saa öelda, et see mõte on edasi antud ainult autoripoolset, sest siin esineb autorikõnest ilmselt väljangev väga kõnekeelne väljend *top-hole*. Nii põimub antud näites autoripoolne jutustus tegelase vaatepunktiga ja järelikult on tegemist siirdkõnega.

Nii viivad tegelasepoolsed sõnad ja väljendid sageli kõne edasiandmiseks kasutatud kaudse kõne mooduse siirdkõne koosseisu.

Kaudotsene ja kaudne kõne on muidugi vaid kõne kujutamise grammatilised moodused. Kuid nagu eespool väitsime, võib samaaegselt nii autori- kui ka tegelasepoolset edasi anda mitte ainult kõnet, vaid ka välist reaalsust. Sellisel juhul ei saa siirdkõne muidugi esineda kaudotsese või kaudse kõne kujul, vaid selle keeleliseks vormiks on tavaline kirjeldav jutustus, isegi kui laused on sel puhul elliptilised või neis esinevad kordused, et anda edasi muljete reastumist tegelase silmade läbi. Enamikul juhtudel asetseb siirdkõne selline vorm vahetult kõrvuti siirdkõnega kaudotseses või kaudses kõnes, sest tegelase sisekõne ja ta muljed välismaailmast kulgevad paralleelselt.

Vaatleme paari näidet.⁴¹

Bertha knew, suddenly, that Pearl Fulton, stirring the beautiful red soup in the grey plate, was feeling just what she was feeling.

And the others? *Face and Mug, Eddie and Harry, their spoons rising and falling — dabbing their lips with their napkins, crumbling bread, fiddling with the forks and glasses and talking.*

No. they didn't share it. (Mansfield, B)

He turned away from Anne and looked across the lawn. *There was the garden's cottage, with the dark ilex-tree beside it. A wet, blue thumb of transparent smoke hung above the chimney.* It didn't look real. How his throat ached! Could he speak? He had a shot. "I must be getting along home," he croaked, and he began walking across the lawn. (Mansfield, GP)

---

⁴¹ Vt. ka eespool, lk. 14 toodud siirdkõne näidet.

Esimeses näites kujutatakse algul autoripoolselt tegelase mõtteid, siis järgneb tegelase küsimus siirdkõnes kaudotsese kõne vormis, seejärel aga kirjeldatakse laudkonda — jällegi siirdkõnes (siin ära toodud kursiivis), kuid juba kirjeldava jutustuse vormis, sest tegemist pole enam kõnega selle otseses tähenduses. Teises näites juhatab autorikõne sisse järgneva siirdkõnes kirjelduse ning sellele järgneb, samuti siirdkõnes, tegelase sisemine kõne kaudotsese kõne vormis, mis lõpuks läheb üle täiesti tegelasepoolses esitusviisiks otseses kõnes.

Võime teha järelduse, et siirdkõne kui esitusviis kujutab endast keelelisest küljest kaudotsesest või kaudset (kui on tegemist kõne kujutamise) või kirjeldavat jutustust (kui on tegemist välise reaalsuse kujutamise). See asjaolu, et siirdkõne ja kaudotsene kõne ei lange mitte alati kokku, tõestab veel kord, et seni traditsiooniliselt ühe nähtusena vaadeldud siirdkõne on tegelikult kaks eri nähtust, stilistiline ja grammatiline, mida tuleb hoida teineteisest lahus, samuti nagu tuleb hoida lahus autorikõnet kaudselt kõnest ning tegelaste kõnet otsesest kõnest.

5. Kaudotsese kõne ja tegelaste kõne vaheline seos.

Kui ülalöelduga oleme näidanud, et siirdkõne ei pea alati esinema kaudotsese kõne vormis, siis järgnevalt tõestame nende kahe nähtuse erinevust ka teisest küljest, ja nimelt, et iga kaudotsese kõne juhtu ei saa vaadelda siirdkõne koosseisu kuuluvana; kaudotsese kõnena võib avalduda ka teine esitusviis — tegelaste kõne.

Vaatleme järgnevat näidet.

He went off into a far corner, and coming back, he, figuratively speaking, turned to rend me. I spoke like that because I — even I, who had been no end kind to him — even I remembered — remembered — against him — what — what had happened. And what about others — the — the — world? Where's the wonder he wanted to get out, meant to get out, meant to stay out — by heavens! And I talked about proper frames of mind!

“It is not I or the world who remember,” I shouted. “It is you — you, who remember.” (Conrad, LJ)

See on katkend minajutustusest. Esimene lause on esitatud jutustaja-tegelase poolt. Alates teisest lausest kuni lõigu lõpuni on toodud teise tegelase sõnad kaudotsese kõne vormis, mis nähtub otsesele kõnele omasest katkendlikust lauseehitusest, kordustest, küsiva ja hüüdva intonatsiooni märkimisest, kusjuures ajaline ja isikuline plaan on jäänud endiseks.

Kas on kaudotsesest kõnet siin kasutatud tegelaste kõne väljendamiseks, nagu tuleb järeldada meie üldkäsitlese põhjal minajutustuse puhul, või on see siin hoopis siirdkõne — veidi

eespool väitsime, et siirdkõne esineb kõne kujutamisel kaudotseses vormis? Kas esineb siin autori ja tegelaste kõne põimumist, mis teatavasti on siirdkõne iseloomulik tunnus? Järgides loogiliselt oma kontseptsiooni, peame järeldama, et siin on tegemist ikkagi tegelaste kõnega, kuna eespool tõestasime, et minajutustuse puhul autorist kui jutustajast rääkida ei saa ning järelikult ka mitte autori ja tegelaste kõne põimumisest.⁴² Kaudotsene kõne esineb antud juhul tegelaste kõne kui esitusviisi koosseisus.

Kahe vaatepunkti põimumisest võib meie arvates niisugustel juhtudel siiski kõnelda. Teatavasti tegelaste kõne kui esitusviis pole sündmustiku esitamine ühe jutustaja poolt, nagu autorikõne, vaid paljude jutustajate poolt; see koosneb tegelikult paljude tegelaste kõnest. Kui meil on tegemist minajutustusega, nagu antud juhul, siis kaudse kõnena kujutatakse sündmustiku edasiandmist ühe tegelase, jutustaja-tegelase poolt, otsese kõnena võib kujutada sündmustiku edasiandmist nii jutustaja-tegelase kui ka kõigi teiste tegelaste poolt, kaudotsese kõnena aga kujutatakse sündmustiku edasiandmist jutustaja-tegelase ning veel ühe teise tegelase poolt samaaegselt. Kasutades kaudotsesest kõnet kujutatakse ühe teise tegelase kõnet nagu jutustaja-tegelase vaatepunktist, tema tajutuna; sel juhul põimuvad kaks vaatepunkti, kõneleja ja jutustaja-tegelase omad. Nii et ka siin on tegemist kahe vaatepunkti põimumisega, kuid esitusviisina on see tegelaste kõne, kuna tegemist on mitte autori ja tegelase samaaegse jutustusega, vaid kahe tegelase samaaegse jutustusega.

Seni oleme vaadelnud kaudotsese kõne vormis kujutatud tegelaste kõnet vaid minajutustuses. Kas saab seda laiendada ka ilukirjandusliku proosa tavalisele tüübile, kus sündmustiku jutustajaks on autor? Seal on ju esitusviisina võimalik ka siirdkõne, ja kas ei tule seal taolistel juhtudel kaudotsesest kõnet vaadelda mitte enam kui tegelaste kõnet (kahe tegelase poolselt), vaid kui siirdkõnet? Kas võime ka sealt leida tõestust oma väitele, et iga kaudotsese kõne juhtumit ei saa veel pidada siirdkõneks?

Vaatleme paari näidet.

Was anybody looking after her? he said. Had she everything she wanted?

"Oh, thanks, everything," said Lily Briscoe. (Woolf, TL)

Giving his hand to Irene, he [Swithin] allowed himself to be conducted to the door, and let out into the street. He would not have a cab, he would walk, Irene was to say good-night to Soames for him, and if she wanted a little gaiety, well, he would drive her down to Richmond any day. (Galsworthy, MP)

---

⁴² Vt. eespool, lk. 15.

Esimeses näites kaudotseses kõnes küsimusele järgnev tege-
lasepoolne otsesest kõnes vastus loob mulje, et ka küsimust taju-
takse vastaja seisukohalt ning et siin põimuvad küsija ja
vastaja plaanid, mitte aga küsija ja autori omad. Teises näites,
kus Swithini sõnad on esitatud samuti kaudotsese kõne vormis,
ei saa seda enam väita. On selge, et antud juhul kujutatakse
tegelase sõnu osalt tema enda vaatepunktist, aga teist, «kõrval-
seisja» vaatepunkti Irenele küll ei saa omistada, sest autor ei
lase teoses, kust katkend on võetud, mitte kunagi mitte midagi
näha Irene seisukohalt, vastupidi — Irene ise ilmub alati kellegi
teise silmade läbi nähtuna (autor ise rõhutab seda fakti eessõnas
nimetatud teosele). Seepärast võib «kõrvalseisjaks» olla vaid
autor ise, ning järelikult toimub siin tegelase ja autori vaate-
punktide põimumine — siirdkõne.

Nii näeme, et teostes, kus jutustajaks on autor, võib kaud-
otsese kõne kasutamine (sel puhul, kui kujutamise objektiks on
tegelaste reaalne, kuuldav kõne) olla tingitud kas eesmärgist
viia jutustust edasi siirdkõnes või siis tegelaste kõnes, kus üks
tegelane on kõneleja ja teine see, kelle seisukohast juttu taju-
takse.

Kas tuleb kaudotsese kõne kasutamise juhtusid vaadelda kui
siirdkõnet või kui tegelaste kõnet — seda tuleb otsustada igal
konkreetsel juhul eraldi. Siin tuleb sageli arvesse võtta neid
tegureid, mis ei kuulugi enam lingvistilise stilistika kompetentsi
(teose kompositsiooni, ühe või teise tegelase kohta tegelaskujude
süsteemis jt.).

Toome veel ühe näite, mis iseloomustab, kuidas vahel tuleb
määrata kaudotsese kõne stilistilist osa teoses.

His evidence under cross-examination savoured of taciturnity.

“Had he not used the expression, ‘a free hand?’”

“No.”

“Come, come!”

The expression he had used was “a free hand in the terms of
this correspondence.”

“Would he tell the court that that was English?”

“Yes!”

“What did he say it meant?”

“What it said!”

“Was he prepared to deny that it was a contradiction in
terms?”

“Yes.”

“He was not an Irishman?”

“No.”

“Was he a well-educated man?”

“Yes.”

“And yet he persisted in that statement?”

“Yes.” (Galsworthy, MP)

Antud näites on dialoog esitatud kaudotsese kõne vormis (hoolimata jutumärkide kasutamisest). Kas tuleb seda dialoogi käsitleda kui tegelaste kõnet või kui siirdkõnet?

Ilmselt on autor tahtnud täpselt edasi anda tegelaste kõnelust. Miks pole siis kasutatud otsese kõne vormi? Näib, et kaudotsese kõne kasutamisega on autor taotlenud muljet, nagu nähtaks seda dialoogi kõrvalseisja pilguga. Tõepoolest, arvestades asjaolu, et stseen leiab aset kohtus publiku juuresolekul, on lihtne mõista seda dialoogi pealtvaatajate poolt tajutuna. Sellega on seletatav kaudotsesele kõnele omane ajaline ja isikuline plaan. Kui võtame seda dialoogi kui stseeni, mida samaaegselt tajuvad kõnelejad-tegelased ja kuulajad-publik, kusjuures autor on end välja lülitanud, siis võimegi määrata esitusviisina tegelaste kõne.

Nii võime kokkuvõttes väita, et kaudotsesest kõnet võib kasutada kahe esitusviisi, tegelaste kõne ja siirdkõne väljendamiseks, kusjuures minajutustuse puhul ainult esimese esitusviisi väljendamiseks (minajutustuses pole siirdkõne võimalik). Kuna minajutustuses on jutustajaks üks tegelastest, siis on kõigi teiste tegelaste puhul peale jutustaja enda võimalik ainult reaalse, kuuldava kõne kujutamine. Järelikult kujutatakse minajutustuses kaudotsese kõne vormis ainult reaalset kõnet. Kui teoses on jutustajaks autor, siis on võimalik kõigi tegelaste sisemise, mõttelise kõne kujutamine. Kuna aga mõttelise kõne kujutamine ei või toimuda samaaegselt kahe tegelase poolt, sest üks tegelane võib kuulda küll teise kõnet, aga mitte lugeda tema mõtteid — seda võib vaid autor —, siis on muidugi välistatud juhused, kus kaudotsene kõne mõttelise kõne edasiandjana kujutaks endast tegelaste kõnet; see võib olla vaid samaaegselt tegelase kõne ja autorikõne, s. t. siirdkõne. Järelikult tuleb iga kaudotsese kõne esinemisjuhtu pidada siirdkõneks, kui tegemist on mõttelise kõne kujutamisega, kui aga kaudotsese kõne abil väljendatakse tegelikku kõnet, tuleb igal konkreetsel juhul eraldi vaadata, kas on tegemist tegelaste kõne või siirdkõnega.

Kõigest ülaltoodust järeldub, et kui siirdkõne võib esineda mitte ainult kaudotsese kõne vormis ja et kui iga kaudotsese kõne juhtu ei saa vaadelda kui siirdkõnet, siis peavad siirdkõne ning kaudotsene kõne tõepoolest olema erinevad nähtused.

6. Grammatika, leksikoloogia ja stilistika vahekord siirdkõnes.

Paljude uurijate poolt on püütud lahendada küsimust stilistika ja grammatika vahekorraest siirdkõnes nõnda, et siirdkõnet on käsitletud kui nähtust, millel on kaks külge — grammatiline ja

stilistiline. Sellise käsitluse puuduseks on asjaolu, et siirdkõnele pole leitud õiget kohta teiste grammatiliste ja stiilikategooriate seas, see on jäänud üksiku nähtusena kuhugi vahepeale. Väide, et mingit nähtust võib vaadelda nii grammatilisest kui ka stilistilisest küljest, ei anna veel vastust sellele, mida see nähtus endast kujutab, kas see kuulub grammatiliste kategooriate hulka ning võib esineda teatud stilistilistes funktsioonides, või on see stiilikategooria. Seepärast oleme oma käsitluses lähtunud neist seisukohtadest, kus siirdkõnele on antud selgelt ja kindlalt piiritletud tähendus (L. Sokolova, O. Ikola tööd). Muidugi on ka neil käsitlustel oma nõrgad kohad. Neist on püütud käesolevas töös üle saada.

Sellega, et käesolevas töös on siirdkõne probleem lahutatud kaheks küsimuseks, kaudotseseks kõneks ja siirdkõneks, pole muidugi tahetud luua mingit müüri grammatika ja stilistika vahele. Otse vastupidi: käsitledes kaudotsesest kõnet kui grammatilist kategooriat, vaadeldakse samuti selle kategooria esinemist stilistilistes funktsioonides tegelaste kõne ja siirdkõne kui esitusviiside kujundamisel, ning teiselt poolt, käsitledes siirdkõnet, vaadeldakse selle esitusviisi keelelisi, süntaktilisi avaldusvorme — kirjeldavat jutustust ja kaudotsesest kõnet.

Siirdkõne kui stiilikategooriaga on seotud mitte ainult küsimus selle vahekorra grammatikaga, vaid samuti leksikaalsete nähtustega, kuigi sellele on seni vähem tähelepanu pööratud. Kuid käsitledes autorikõne ja tegelaste kõne vahekorda ilukirjanduslikes teostes kerkib see küsimus paratamatult esile, kuna leksikaalsed vahendid, sõnad ja väljendid on tähtsal kohal nende nähtuste hulgas, mille poolest autorikõne erineb tegelaste kõnest. Tegelaste kõne individualiseerimine toimub pamiselt just sõnade ja väljendite abil. Seetõttu on loomulik, et kui kõne all on autorikõne ja tegelaste kõne põimumise ja vastastikuse mõjutamise nähtused, mis moodustavadki siirdkõne sisu, siis see põimumine toimub mitte ainult süntaktilist, vaid ka leksikaalset liini mööda, ning järelikult tuleb siirdkõne käsitlemisel vaadelda ka tegelaste kõnele omaste sõnade ja väljendite tungimist autorikõnesse.

Rida nõukogude siirdkõne-uurijaid on pööranud tähelepanu siirdkõne sellele aspektile. Akadeemik V. Vinogradov peab tegelastepoolsete sõnade ja väljendite tungimist autorikõnesse isegi siirdkõne põhiliseks tunnuseks.⁴³ Siirdkõne leksikaalsel küljel on peatunud teisedki uurijad. Kuid paljudes töödes on see siirdkõne aspekt kas tahtmatult või isegi meelega jäetud tähele panemata. Näiteks saksa uurijad L. Glauser, K. R. Meyer ja A. Neubert on

---

⁴³ В. Виноградов, Язык Гоголя и его значение в истории русского языка. Материалы и исследования по истории русского литературного языка III, М.—Л. 1953, lk. 25.

vaadelnud siirdkõnet eeskätt süntaktilisest küljest ja jätnud tähele panemata need juhud, kus tegelastele omased sõnad ja väljendid tungivad autorikõnesse, ning jätnud avaldamata oma seisukoha selle nähtuse suhtes.

Meie arvates on selle küsimuse õige lahenduse suunas läinud I. Kovtunova, D. Fedossejeva ning J. Klimenko. Viimane märgib õigesti, et siirdkõne vaatlemine lahus neist nähtustest, kus tegelaste kõnele omased sõnad ja fraasid tungivad autorikõnesse, on omavahel vahetult seotud stiilinähtuste kunstlik teineteisest lahutamise⁴⁴, sest kujutavad ju mõlemad nähtused endast autorikõne ja tegelaste kõne lähendamist teineteisele. Nimetatud nähtusi on vaadeldud koos ühes ja samas peatükis D. Fedossejeva dissertatsioonis J. Galsworthy loomingu kohta.⁴⁵

Siiski on lähenemine antud küsimusele ka nimetatud autorite juures mõneti erinev. Kui Fedossejeva räägib autorikõne ja tegelaste kõne põimumise puhul siirdkõnest selle lõplikus vormis ning siirdkõne eosvormidest (*зачаточные формы*), siis Kovtunova artiklis on eraldatud eriline siirdkõne leksiko-fraseoloogiline tüüp (*лексико-фразеологический тип несобственно прямой речи*), mille all on mõistetud üksikute tegelastepoolsete sõnade ja väljendite esinemist autorijutustuses.⁴⁶ Klimenko vaatlleb tegelastepoolsete sõnade ja väljendite esinemist autorikõnes samaväärse siirdkõnena kui autorikõne ja tegelaste kõne põimumist tervetes lausetes ja lõikudes, kusjuures ta avaldab arvamust, et siirdkõne areng ongi läinud eelkõige selles suunas, et üksikutest tegelastepoolsetest elementidest autorikõnes on kujunenud välja siirdkõne süntaktiline vorm. Nagu näeme, seisab antud käsitluste erinevus selles, kas vaadata tegelastepoolsete sõnade ja väljendite olemasolule autorikõnes kui siirdkõnele (või erilisele siirdkõne alaliigile) või näha selles vaid siirdkõne algidu, siirdkõne elemente.

Kahtlemata on õige see seisukoht, et neid kahte nähtust teineteisest lahutada ei saa, et need on omavahel vahetult seotud ning kujutavad endast mõlemad autorikõne ja tegelaste kõne lähenemist teineteisele. Kuid tundub siiski olevat ebaõige pidada neid mõlemaid üheks ja samaks nähtuseks — siirdkõneks.

Meie käsitluse kohaselt on siirdkõne autorikõne ja tegelaste kõne põimumine, mida keeleliselt kujutatakse kindlate süntaktiliste vahenditega, enamuses kaudsese kõne, vahel ka kaudse kõne abil. Viimasel juhul on leksikaalsetel elementidel otsustav tähtsus, sest ainult nende põhjal saame otsustada, kas kaudse kõne abil väljendatud mõtted tuleb arvata autorikõne või siird-

---

⁴⁴ Е. Клименко, «Чужая речь» в английском романе. Традиция и новаторство в английской литературе, Ленинград 1961, lk. 172.

⁴⁵ Д. Федосеева, Роман Голсуорси «Собственник» и его художественный стиль. Канд. дисс. Ленинград 1956, lk. 218 jj.

⁴⁶ И. Ковтунова, *op. cit.*, lk. 24.

kõne hulka.⁴⁷ Kuid sellest hoolimata tundub, et mitte alati ei saa tegelaste kõnele omaste sõnade ja väljendite sissetungimist autorikõnesse vaadelda kui siirdkõnet. Seda eriti neil juhtudel, kui tegemist pole mitte tegelaste reaalse või sisemise kõne kujutamisega, vaid kui autoripoolselt kirjeldatakse välist olustikku või jutustatakse sündmustest. Siis võib autorikõnesse olla poetatud mõni ühele või teisele tegelasele omane sõna või väljend ning sellest hoolimata ei saa me esitusviisi pidada siirdkõneks, vaid see jääb ikkagi autorikõneks ja kõnelda võib vaid siirdkõne elementidest või siirdkõne algmetest. Muidugi pole mingit kindlat piiri, kustsaadik võib esitusviisi hakata lugema mitte enam autorikõneks, vaid siirdkõneks. See oleneb paljudest teguritest, mille hulgas enamik läheb välja lingvistilise stilistika piiridest.

Vaatleme mõnda näidet.

James stopped, recollecting the continued existence of old Jolyon's son, young Jolyon, June's father, who *had made such a mess of it and done for himself* by deserting his wife and child and running away with *that* foreign governess. (Galsworthy, MP)

Siin on tegemist täiendlauses esinevate tegelaste kõnele omaste väljenditega (eraldatud kursiivis), kusjuures täiendlause jätkab tegelase mõtete autoripoolseks esituseks kasutatud konstruktsiooni. Kuid kuna tegemist on tegelase sisemise kõne, mõtete edasiandmisega ning tegelase enda osa selles tundub olevat väga tugev, siis on vähe kvalifitseerida antud katkend vaid siirdkõne elementideks autorijutustuses; pigem on see juba siirdkõne kaudse kõne vormis. Niisuguse siirdkõne tähistamiseks näib olevat vajalik eri termin, milleks sobib väga hästi Kovtunova poolt esitatud siirdkõne leksiko-fraseoloogiline tüüp.⁴⁸

But in the meantime the crowd about him silent although — or perhaps because — intensely satisfied. The *little devil* hadn't "*gotten by*". He hadn't fooled the twelve sane men of *this* county with all *that bunk* about a change of heart. *What rot!* (Dreiser, AT)

Ka selles näites on ohtralt tegelastele, rahvahulgale omaseid sõnu ja väljendeid. Need esinevad alates teisest lausest. Esimene lause on selgelt autoripoolne. Järgnevad laused on sellest süntaktiliselt sõltumatud ning see lubab neid kvalifitseerida kaudotseseks kõneks. Pealegi on viimane lause ka intonatsiooniliselt selge kaudotsene kõne. Ning arvestades veel tegelastepoolsete leksikaalsete elementide rohkust, võib kogu antud lõiku alates teisest lausest vaadelda kui siirdkõnet.

His memory went searching. He had not felt his age since

⁴⁷ Vt. eespool, lk. 18—19.

⁴⁸ Vt. eespool, lk. 23.

he had bought his nephew Soames' ill-starred house and settled into it here at Robin Hill over three year ago. It was as if he had been getting younger every spring, living in the country with his son and his grandchildren — June, and *the little ones* of the second marriage, Jolly and Holly; living *down here* out of *the racket of London and the cackle of Forsyte Change*, free of his boards, in a delicious atmosphere of *no work and all play*. All the knots and crankiness, which had gathered in his heart during *that long and tragic business* of June, Soames, Irene his wife, and *poor young Bosinney*, had been smoothed out. (G a l s - w o r t h y , IS).

See näide on üsna sarnane eelmisega. Ka siin juhatab esimene autoripoolne lause sisse tegelase järgneva mõttekäigu edasiandmise, kusjuures viimase edasiandmisel kasutatakse tegelasele omaseid sõnu ja väljendeid. Kas on ka siin tegemist siirdkõnega? Tundub, et selle näite puhul on sellele küsimusele raskem vastata kui eelmiste puhul, sest kõigepealt ei ole antud lõigus märkimisväärsed tegelase kõnemaneeerile omaseid süntaktilisi jooni, süntaktiliselt on see väga lähedane tavalisele kirjeldavale jutustusele (kuigi sissejuhatav lause viitab sellele, et tegemist on siiski tegelase mõtetega); teiseks ei saa paljude leksikaalsete elementide puhul enam nii kindlalt otsustada, kas need kuuluvad autorile või tegelasele, kuna teoses, kust on võetud viimane näide, pole autori ja antud tegelase keele vahel kaugeltki nii suurt kontrasti kui selles teoses, millest on võetud eelmine näide. Näeme, et küsimuse lahendamiseks tuleb mõnikord tähelepanu pöörata kogu teose keelele, autori ja tegelaste keele vahekorrale teoses, autori ja tegelaste kõne leksikaalsetele ja grammatilistele erinevustele. Antud näite puhul tundub, et siin võib siiski rääkida siirdkõnest, mitte ainult siirdkõne algmetest, kuigi ka vastandlikku seisukohta oleks raske ümber lükata. Käesoleva töö raamidesse see ei mahu. Konstateerime ainult veel kord oma teoreetilist seisukohta, et siirdkõne puhul tuleb vaadelda ka selle leksikaalset külge, mitte ainult selle grammatilist väljendusvormi, kusjuures leksikaalses aspektis võib autorikõne ja tegelaste kõne lähenemine toimuda mitte ainult siirdkõne vormis, vaid ka siirdkõne algmetena, s. o. üksikute tegelastepoolsete sõnade ja väljendite kasutamisenä autorikõnes.

Siirdkõne süntaktiline väljendusvorm — kaudotsene kõne, selle grammatilised tunnused, kirjeldava jutustuse ja kaudse kõne esinemine siirdkõnena ning tegelastepoolsete leksikaalsete nähtuste tungimine autorikõnesse — need on küsimused, millest vahetult sõltub siirdkõne olemuse ning selle esitusviisi osa ja funktsioonide igakülgne väljaselgitamine ilukirjanduslikus stiilis.

Töös on näidetena kasutatud tsitaate järgmistest inglise ja ameerika auto-
rite teostest, millele on viidatud lühenditega:

Conrad, LJ — J. Conrad, Lord Jim
Conrad, Y — J. Conrad, Youth and other stories
Dreiser, AT — Th. Dreiser, An American Tragedy
Galsworthy, IS — J. Galsworthy, Indian Summer of a Forsyte
Galsworthy, MP — J. Galsworthy, The Man of Property
Galsworthy, OR — J. Galsworthy, Over the River
Joyce, D — J. Joyce, Dubliners
Mansfield, B — K. Mansfield, Bliss and other stories
Mansfield, GP — K. Mansfield, The Garden-Party and other stories
Woolf, TL — V. Woolf, To the Lighthouse

НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ НЕСОБСТВЕННО- АВТОРСКОЙ РЕЧИ (НА ОСНОВЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

Г. Э.-В. Грюнберг

Резюме

Несобственно-авторская¹ (или несобственно-прямая) речь как особая категория языка художественной литературы является объектом исследования уже более полувека, но, несмотря на это, до сих пор нет еще единого мнения насчет природы этого явления. Об этом свидетельствует уже тот факт, что данная категория рассматривается и в грамматиках, и в работах по стилистике языка художественной литературы, что, с одной стороны, ее сопоставляют с синтаксическими явлениями, а с другой стороны, включают в круг так называемых стилистических приемов. Если ближе познакомиться с разными высказываниями по данному вопросу, то можно увидеть, что на самом деле под названием «несобственно-авторская речь» (чаще «несобственно-прямая речь») объединяются совсем разные категории. Поэтому сначала надо выяснить природу каждой из этих категорий отдельно, разграничить их друг от друга, а уже затем установить их взаимоотношения.

Часть исследователей понимает под несобственно-авторской речью особый способ передачи чужих слов, чужой речи, который по своим грамматическим признакам находится между прямой и косвенной речью. Другие рассматривают несобственно-авторскую речь как способ повествования в художественной прозе, при котором повествование ведется одновременно и от автора, и от одного из действующих лиц, совмещая точки зрения и того и другого. На самом деле это две разных категории, одна — грамматическая, другая — стилистическая, и поэтому в данной работе они рассматриваются отдельно, причем определение «несобственно-авторская речь» сохраняется для второй, стилистической категории, а первая, грамматическая, рассматривается как косвенно-прямая речь.

В работе приводятся следующие доказательства для такого разграничения явлений.

Каждый способ повествования (авторская речь, речь действующих лиц и несобственно-авторская речь) выражается в каждом отдельном случае при помощи описания с авторским временным планом или при помощи одного из трех видов передачи чужой речи (прямая речь, косвенная речь, косвенно-прямая речь), причем далеко не всегда способ повествования, назы-

¹ Данное название заимствовано из кандидатской диссертации Л. Соколовой (Ленинград 1961) и является, по мнению автора настоящей работы, наиболее подходящим определением рассматриваемого явления.

ваемый несобственно-авторской речью, выражается при помощи косвенно-прямой речи.

Несобственно-авторская речь может быть выражена также при помощи описания с авторским временным планом, так как повествование ведется одновременно и от автора, и от героя, т. е. несобственно-авторская речь — это не только реальная или мысленная речь персонажей, она может быть также передачей внешней реальности, видимой одновременно и автором и героем. В последнем случае она и выражается при помощи обычного описания.

Случаи употребления косвенно-прямой речи не означают также всегда, что повествование ведется одновременно автором и действующим лицом, т. е. в виде несобственно-авторской речи. В произведениях, написанных от первого лица, в которых повествователем является один из действующих лиц, вообще невозможен одновременный рассказ от автора и героя, ибо при такой форме автор устраняет себя из повествования и полностью представляет слово герою. Значит, при такой форме повествования случаи косвенно-прямой речи должны быть отнесены к речи действующих лиц, а не к несобственно-авторской речи.

В работе рассматриваются бегло также случаи несобственно-авторской речи, выраженной при помощи косвенной речи, и вопрос о соотношении грамматики, лексикологии и стилистики в несобственно-авторской речи. Разные виды сближения лексикки автора и действующих лиц произведения рассматриваются как прием, близкий к несобственно-авторской речи. В составе самой несобственно-авторской речи выделяется в зависимости от соотношения в ней лексических особенностей речи автора и действующих лиц особый, лексико-фразеологический вид несобственно-авторской речи.

SOME THEORETICAL ASPECTS OF THE PROBLEM OF REPORTED SPEECH (ON THE BASIS OF ENGLISH)

G. Grünberg

Summary

Reported speech as a special category of the language of fiction has been under discussion for more than half a century, but still there is no generally accepted view concerning the nature of the phenomenon. This can be seen from the fact that the present category is dealt with in grammars as well as in various works on style, that it has been associated with syntactical phenomena on the one hand, and, on the other hand, included among the so-called stylistic devices. A closer examination of the various views on the subject reveals that in actual fact two different categories are usually referred to under one name "reported speech". Therefore, it is necessary first to ascertain the nature of these categories, to delimit them from each other, and only then to establish their mutual relations.

The term "reported speech" is used by some linguists to denote a special mode of conveying somebody else's speech which by its grammatical characteristics lies between direct and indirect speech. Others regard reported speech as a so-called mode of narration in prose fiction, and namely when the story is being told simultaneously by the author and one of the characters, thus combining the points of view of both. As a matter of fact, these are two distinct categories, one grammatical and the other stylistical. That is why they are discussed separately in the present paper, the term "reported speech" being associated only with the second, i. e. stylistical category, whereas the first, i. e. grammatical category, is called "semi-indirect speech."

The paper gives reasons for such a restriction of phenomena usually regarded as one category (reported speech), viz. (1) Each mode of narration (author's speech, speech of the characters, reported speech) is expressed in

each separate case either by means of ordinary descriptive narrative or by means of one of the three modes of conveying somebody else's speech (direct speech, indirect speech, semi-indirect speech), whereas not always is the third mode of narration, reported speech, expressed by means of semi-indirect speech. (2) Reported speech can also be presented as ordinary descriptive narrative, because telling the story simultaneously by the author and a character, i. e. the use of reported speech, implies not only the real or mental speech of the characters, but it may also be a description of external reality seen through the eyes of the author and a character at one and the same time; in the last case reported speech is presented as ordinary descriptive narrative. (3) Likewise, cases of the use of semi-indirect speech do not always mean that the story is told simultaneously by the author and one of the characters, i. e. in the form of reported speech; in books written in the first person, where the story is told by one of the characters, it is impossible for the story to be told simultaneously by the author and a character, because having chosen such a form the author completely eliminates himself from the narrative and makes his characters tell absolutely everything in the story; hence, the cases of the use of semi-indirect speech in such literary works must be regarded as the speech of the characters, not the speech of the author.

The paper also deals briefly with a kind of reported speech presented in the form of indirect speech, and with the problem of the correlation of grammar, lexicology and style in reported speech. Various other means of bringing together the speech of the author and that of the characters are looked upon as a phenomenon closely related to reported speech; proceeding from the interrelation of lexical peculiarities of the author and the characters in reported speech, a special lexicophraseological type has been distinguished from among the whole phenomenon under discussion.